

УДК 94:323.1(478)

<http://doi.org/10.46869/2707-6776-2022-20-8>

Держалюк М.С.

<https://orcid.org/0009-0006-2821-1039>

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ІДЕЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ У РЕСПУБЛІЦІ МОЛДОВА

Висвітлюються процеси формування державності у Молдові. Звертається увага на суперечливу спадщину, яку отримала республіка після розпаду СРСР та проголошення незалежності. Завдяки індустріалізації у другій половині ХХ ст. Молдова перетворилася з аграрної на індустріально-аграрну країну середнього рівня розвитку. Водночас молдовани, як титульна нація, зазнали значної русифікації та асиміляції. З переселенням 1 млн. російськомовного населення у Молдову та вивезенням понад 500 тис. молдован до інших республік СРСР Молдова стала багатонаціональною. У кінці ХХ ст. російськомовне населення складало біля 35% жителів республіки, а у Придністров'ї – дві третини. Звернуто увагу на те, що під час набуття Молдовою незалежності нечувано зміцнювалися національно-визвольні, патріотичні й націоналістичні сили. Під їхнім впливом було відновлено правопис молдовської мови латинською графікою, надано їй статус єдиної державної мови на території Молдови, визнано її ідентичність з румунською мовою, посилилася ідеологія уніонізму, об'єднання з Румунією. Пануючій до цього російській мові відводилася роль мови міжнаціонального спілкування. Моделлю держави ставала унітарна форма із забезпеченням автономних прав для національних меншин у єдиній державі. Російська спільнота та русифікована українська громада, яка чисельно була найбільшою у Молдові, виступили проти таких державотворчих і націєтворчих процесів у країні. Центром їхньої боротьби стало Придністров'я. Сепаратисти почали вимагати забезпечення російській мові статусу другої державної на усій території країни, формування федеративного устрою, за яким цей край отримував би статус суб'єкта федерації з правом вето на рішення Кишинєва, якщо Тираспіль з ними не погоджувався, відмови від планів унії з Румунією. Влада РМ на це не погодилася. У відповідь лідери сепаратистів проголосили про утворення Придністровської Молдовської Республіки, її незалежність та об'єднання з РФ, збереження військ Росії на території краю для його захисту. Спроби РМ збройно у березні-липні 1992 р. ліквідувати сепаратистів у Придністров'ї і відновити владу Кишинєва й на цій території зазнали поразки від збройних сил Росії. Підкреслюється, що проголошена Придністров'єм у 1991 р. незалежність до нинішнього часу не визнана жодною державою світу, навіть Росією.

З плином часу у суспільстві РМ плани уніонізму втратили актуальність, гору взяли помірковані сили. РМ слідує курсом постійного нейтралітету і збереження свого суверенітету. В останні 15 років у республіці проявляють політичну зрілість дві політичні течії, які орієнтуються на ЄС та на Росію. Домінуючим стало конструктивне використання обох цих міжнародних факторів. Курс РМ на євроінтеграцію є пріоритетним, але не менш важлива увага приділяється конструктивному співробітництву з РФ на взаємовигідних умовах. Для РМ така позиція є принциповою, а проголошений постійний нейтралітет – найкращим підтвердженням цього. Але РФ й ПМР продовжують саботувати ініціативи Кишинєва. На їхню думку, від'єднаність Придністров'я складає значну перешкоду для євроінтеграції Молдови, України та Грузії, розширення ЄС і НАТО на схід. Наголошується, що у збереженні суверенітету і територіальної цілісності РМ міжнародна спільнота демонструє єдність, але у питаннях реалізації національної ідеї, в основі якої лежать унітарні принципи, недопущення федералізації республіки, такого консенсусу немає. Значна частина країн вважає за доцільне забезпечити автономію для російськомовного населення чи навіть запровадити у

країні федеративний устрій. РМ продовжує курс на розбудову моноцентричної держави, в якій національні спільноти мають набути автономію на зразок Гагаузії. Незважаючи на це, ПМР, користуючись всебічною підтримкою Росії, продовжує слідувати самостійним курсом. Звертається увага на особливу зацікавленість України у прискоренні врегулювання придністровського конфлікту, на докладені зусилля з її боку для успіху у цьому питанні, яке складає значну небезпеку для України. Наголошується, що Україна є єдиною сусідньою державою РМ, яка неухильно підтримує її інтереси, є її надійним стратегічним партнером.

Ключові слова: *Республіка Молдова, розбудова держави, уніонізм, молдовонізм, нейтралітет Молдови, придністровський конфлікт.*

Усі складнощі формування незалежної РМ обумовлені її історичним минулим. З одного боку, в умовах тривалої відсутності державності у Бессарабії/Молдові, підневільного перебування її основних земель у складі Османської, Габсбурзької, Російської/Радянської імперій, а також Румунії, процеси її національного творення і державного розвитку постійно гальмувалися, що негативно позначається на нинішньому становищі цієї країни.

Особливо згубною виявилася політика СРСР щодо тотального переміщення народів, русифікація молдован та інших етносів республіки. Роз'єднаність у політичному та ідеологічному відношенні продовжує справляти досить великий негативний вплив на процеси консолідації усього суспільства навколо державницької ідеї Молдови, формування єдиної політичної нації. З другого боку, на території сучасної Молдови сформувалося і функціонує три ідентичності – молдовська, прорумунська та проросійська, які конкурують між собою, почергово поступаючись першістю, і впливають на характер реформаційних перетворень та державотворчих процесів у країні. Від рівня впливу кожного з цих трьох факторів залежать успіхи РМ у державотворенні та на міжнародній арені. Зокрема, формування і зміцнення її державної моделі: унітарної, молдовоцентричної з допуском автономних чи федеративних утворень; європейсько/румунського чи євразійсько/російського векторів. Основу першого складає державотворча нація молдован, які в цілому підтримують політику розбудови єдиної незалежної унітарної держави. Їх питома вага складає понад 40%, тобто молдовоцентричні представники у РМ складають велику, але не абсолютну більшість. Друга група сформувалася із переважної частини титульної молдовської нації, пріоритетом якої є ідеологія уніонізму, тобто об'єднання з Румунією. Її питома вага у самі кращі часи для неї не досягала 20% населення. З плином часу її лави постійно меншають. До третьої групи належать великі національні спільноти (росіяни, українці, гагаузи, болгари), які перебувають під російським впливом, частка яких складає 35% усього населення республіки. А у Придністров'ї їхня кількість явно домінує і перевищує 2/3 місцевого населення.

Значна поляризація суспільства РМ між прихильниками молдовоцентричного, європейського та проросійського напрямків розвитку продовжує зберігатися. Це значною мірою перешкоджає зміцненню молдовоцентричних процесів у

цій державі. Понад 55% дорослого населення Придністров'я мають подвійне громадянство (РМ, РФ та України), а на усій території РМ до 5 тис. осіб мають громадянство й Румунії. Усе це складає серйозну перешкоду на шляху консолідації суспільства, національних спільнот навколо державних інтересів РМ, оскільки такі чисельні маси здебільшого підтримують деструктивні позиції у РМ.

Таке суперечливе в етнічному і державотворчому відношенні суспільство вимагає відповідної політики заради його консолідації, посилення молдовоцентричних процесів, успішної розбудови демократичної Республіки Молдова, в якій мають створюватися сприятливі умови життя як для корінного етносу, так і для усіх національних спільнот.

Найбільшу загрозу для цілісності РМ, продовженню удосконаленню моделі державотворення складає самопроголошена у 1991 р. Придністровська Молдовська Республіка (ПМР), яка з 1992 р. де факто перебуває поза контролем Кишинєва. Незважаючи на те, що підтримка суверенітету та цілісності Молдови на міжнародній арені завжди є беззаперечною, а ПМР не визнана жодною державою світу, зокрема й РФ, її статус у складі Молдови чи на міжнародній арені залишається нерегульованим, проте вона продовжує існувати завдяки всебічній підтримці з боку Росії. У проросійських проектах, планах і форматах (2+1 чи 5+2), пропонує Д. Козаком, Є. Примаковим, Ю. Зубановим упродовж останніх 30 років територіальна цілісність РМ визнається при умові, що Придністров'я набуде не тільки автономії, а й статусу державотворчого суб'єкта у її складі. Для РМ такі права ПМР у її складі є неприйнятними.

Конфлікт продовжується, бо позиція США, ЄС, ОБСЄ, ООН є пасивною, простежується однабічність підходів у вирішенні придністровського питання. Натомість РФ була і залишається як активним учасником придністровського конфлікту, так і одночасним членом його врегулювання, що є міжнародним непорозумінням. Військова присутність РФ у Придністров'ї не отримала міжнародного статусу миротворця, яке стало інструментом недопущення розширення НАТО і ЄС на Схід, ослаблення позицій як Молдови, так і України.

Міжнародний чинник продовжує негативно впливати на становище РМ. Такий стан речей складає велику небезпеку не тільки для РМ і України, але й для усіх країн Південно-Східної Європи. Євроінтеграційному курсу РМ протидіють РФ та ПМР, у яких пріоритети не змінюються: нейтральна РМ, її федералізація як умова залишення ПМР у складі РМ, небажання інтеграції РМ до ЄС, недопущення зближення РМ з Румунією з метою їх об'єднання, цілковита підтримка вступу Молдови до Митного союзу, а не до ЄС.

З одного боку, незмінні вимоги РФ щодо забезпечення федералізації РМ та, з другого боку, непоступливість Кишинєва щодо моделі унітарності РМ, згоди на надання для ПМР автономії з особливим статусом у складі Молдови унеможливають поглиблення двосторонніх відносин між РФ та РМ. В основі

позиції Кишинева лежать положення Закону від 22 липня 2005 р., якими РМ проголошена єдиною і неподільною територією, а Придністров'я визнавалося як автономно-територіальне утворення з особливим правовим статусом у складі РМ. Оскільки підходи обох сторін продовжують не співпадати, тому врегулювати двосторонні відносини не вдається. У відповідь на таку незмінну позицію РФ влада РМ продовжує євроінтеграційний курс, а Росія у відплату посилює ескалацію і напругу між Тирасполем і Кишиневом. Важливо зазначити, що усі попередні заходи Кишинева не допомогли вмонтувати ПМР у державний організм РМ. Але й для Росії сепаратизм у Придністров'ї приносить усе менше дивідендів. Величезна підтримка цього краю з боку РФ, постійні спроби і намагання добитися на міжнародному рівні визнання незалежності ПМР залишаються поза увагою світової спільноти. Водночас РФ боїться одноосібно визнати самостійність ПМР, а інші країни, сателіти РФ цього не допускають.

На виборах Президента РМ 15 листопада 2020 р. перемогла лідер опозиції та засновниця проєвропейської правоцентристської партії «Дія і солідарність» Мая Санду. За неї проголосувало 57,7% виборців, за попереднього главу держави І. Додона – менше 42,3%. Приступивши до виконання президентських обов'язків після інавгурації 25-26 грудня 2020 р. М. Санду демонструє, що найбільш оптимальна модель для розвитку державності у РМ нарешті отримала великі шанси на реалізацію. Праві сили гідно відповіли на гострі внутрішньополітичні виклики і потреби щодо удосконалення принципів розбудови держави, поглиблення її євроінтеграційного курсу. Самим важливим було те, що започаткувалося дієве удосконалення процесів державотворення Молдови, яке успішно продовжується й у нинішні часи. Президентка М. Санду зазначала, що першочерговим своїм завданням бачить об'єднання суспільства та відновлення економіки, а також формування «балансу у зовнішній політиці, виходячи з національних інтересів Молдови, прагматичний діалог з усіма країнами, включаючи Румунію, Україну, європейські країни, Росію і США».

Значним успіхом у діяльності М. Санду слід вважати розпуск парламенту і проведення у 2021 р. дострокових виборів, оскільки парламентарі не погоджувалися скасувати прийняті з ініціативи І. Додона проросійські закони, не погоджувався на призначення нового уряду з її прихильників.

За результатами дострокових 11-х парламентських виборів РМ 11 липня 2021 р. позиції правих сил ще більше зміцнилися. Центристська Партія демократичних сил (ПДС) вперше здобула парламентську більшість, отримавши 63 депутатських мандатів, 52,8% складу парламенту, чисельністю у 101 особу. 6 серпня 2021 р. було сформовано уряд на чолі з Н. Гаврилицею, соратницею президентки. Промолдовські сили заволоділи усіма важелями державної влади у республіці. У програмі уряду «Молдова у хороші часи» визначено внутрішні та міжнародні фактори, які складають найбільшу небезпеку для сучасної Молдови. Серед таких: затягування врегулювання

придністровського конфлікту, асиметрична залежність від зовнішніх постачальників енергоресурсів, промислової сировини та гібридна політика РФ, які складають найбільшу загрозу для РМ. Із змісту урядової програми випливає, що ці ризики пов'язані з незмінним прагненням Росії відновити гегемонію у регіоні в цілому та у РМ, зокрема. У цій програмі підвищена увага приділена відносинам РМ з Румунією, що свідчить про те, що для обох держав – Румунії та РМ – реактивація ідеї унії наразі не є актуальною. За словами М. Санду, у 2019 р. понад 25% громадян Молдови не просто виступали за об'єднання з Румунією, але й вимагали цього. Однак, як зауважила президентка, вирішити це питання можливо лише шляхом всемолдовського референдуму. Під час зміцнення національної ідентичності молдован як окремої нації, а не як румунської, ідеологія уніонізму поступово відсуватиметься на другорядні позиції. За такого розвитку подій Румунія зможе виступати лише як посередник на шляху РМ до ЄС, але не як фактор їх об'єднання, тобто поглинання молдовської держави та її народу.

У рамках поглиблення євроінтеграції передбачається зміцнення стратегічного партнерства Молдови з Румунією шляхом «подальшого розвитку особливих привілейованих відносин». Ключовим пріоритетом нового уряду РМ стало неухильне дотримання молдовоцентричної політики його попередників, підтвердження інтеграційного курсу РМ до ЄС «шляхом просування та поглиблення політичних і економічних взаємин з Європейським Союзом» з метою наближення перспективи її вступу до нього. Документ підтвердив прагнення Молдови до проведення структурних реформ, гармонізації національного законодавства з *Acquis communautaire* задля політичної та економічної інтеграції з ЄС. Задля послаблення енергетичного тиску з боку РФ уряд Молдови прагне підключитися до європейської енергетичної інфраструктури. Молдова також планує в рамках євроінтеграції активізувати взаємини з іншими членами «асоційованої трійки» – Україною та Грузією. Підписана угода на початку грудня 2022 р. про транзит електроенергії з Азербайджану через Грузію, Чорне море до Румунії та Угорщини передбачає підключення до цієї мережі й РМ. Також дуже важливо відзначити, що у нинішньому Кабінеті Міністрів РМ, що складається з 14 членів, 7 його членів за національним походженням є українцями. Натомість жодного представника «русской» спільноти у його складі не виявлено.

У контексті розвитку «особливих привілейованих відносин» 11 лютого 2022 р. під час п'ятого спільного засідання урядів Молдови та Румунії було підписано угоду про допомогу РМ у розмірі 100 млн. євро. Міністр закордонних справ та європейської інтеграції РМ Н. Попеску у переддень засідання заявив, що стратегічне партнерство з Румунією для європейської інтеграції мусить зміцнити «історичну, мовну та культурну спільність», бо лише таким чином можна «міцно і незворотно закріпити Республіку Молдова в європейському просторі».

Президентка РМ М. Санду у грудні 2021 р. озвучила основні пріоритети РМ, які заслуговують на увагу: набути членства в ЄС, але зберегти стосунки з РФ. Проголошений РМ нейтралітет дає великі надії на нормалізацію взаємин і з РФ. Сучасна еліта РМ найбільш згуртована навколо планів щодо вступу до ЄС, але вона поступово погоджується і на конструктивні відносини з РФ. РМ надзвичайно зацікавлена у відновленні сприятливих умов для експорту її продукції до РФ, у забезпеченні правового захисту молдовських заробітчан у РФ, у врегулюванні придністровської проблеми на умовах Кишинєва. Молдова виступає за зону вільної торгівлі з СНД, але без членства в ЄАЕС. Найголовнішими питаннями для РМ є отримання російських енергоносіїв та доступ її сільськогосподарської продукції на ринки РФ. Чим більше шансів з'являється для вирішення цих питань, тим активніше Кишинів співпрацюватиме з Росією. Російські молдовознавці запевняють, що Молдова не може ці фактори ігнорувати і не буде цього робити. Для РМ оптимальним вибором майбутнього має стати надійним мостом між Сходом і Заходом, що принесе їй найбільше користі [1, с. 126].

Майя Санду проводить паралелі між гібридною війною, яку Росія веде проти України, та її методами, спрямованими проти РМ. І це при тому, що прагнення РМ та України у зовнішній політиці не співпадають, адже Молдова, на відміну від України, дотримується нейтрального статусу. А все це тому, що незалежно від міжнародного курсу цих двох країн, Москва намагається повернути їх до своєї виключної сфери впливу. «Так само, як РФ не можна дозволити перемогти в Україні, її гібридним методам не можна дозволити досягти успіху в Молдові, – наголошує М. Санду, – Молдова, попри нав'язані їй обмеження, готова і надалі продовжувати європейську інтеграцію» [2].

Протидіючи у подальшому європейському вибору РМ, Росія постійно вдавалася до все нових ініціатив заради збереження свого впливу у цій країні. За фасадом усіх цих пропозицій приховувалися політичні інтереси: поглиблення двостороннього співробітництва за умови приєднання РМ до ЄАЕС, а не до ЄС, забезпечення федералізації країни. РМ демонструвала однозначну згоду на поглиблення співпраці з РФ, погоджувалася на запровадження певних елементів федералізації країни, зокрема забезпечення для Придністров'я свободи у зовнішньоекономічній сфері, хоча у питаннях державотворення політика моноцентричності залишалася домінуючою. Не отримавши від Молдови цілковитої згоди у питанні федералізації країни, Москва у черговий раз вдалася до рішучих і штучних обмежень експорту енергоносіїв та сировини до РМ та доступу її готової продукції на російські ринки. Досягти формування рівноправних багатосторонніх відносин з РФ не змогли навіть ліві, дійсно проросійські сили. Зробивши висновки з цього, праві сили республіки взяли різкий курс на ЄС. Після розпочатої повномасштабної війни Росії проти України у них не залишалось іншого вибору і часу на зволікання. Тепер цьому не зможуть перешкодити навіть проросійські сили у

самій РМ, через падіння їхнього авторитету, підірваного такою варварською поведінкою РФ щодо України. Такі дії з боку відчутно підірвали стабільність російсько-молдовських відносин, нечувано поглибили у Кишинєва розчарування у можливості формувати рівноправні економічні відносини на просторі з РФ. Показники ставлення молдовського суспільства до об'єднання з Румунією вирівнялися з показниками незгоди на зближення з РФ і далеко перевищують 2/3 громадян РМ.

Аналіз розвитку відносин між Україною та Молдовою свідчить про те, що обидві країни навзаєм є важливими і надійними партнерами. Свій перший офіційний візит М. Санду здійснила до Києва не випадково. Україна є для РМ другим стратегічним партнером після Румунії. Плани обох країн збігаються у головному – підвищенні безпеки у регіоні, поглибленні взаємодії на євроінтеграційному напрямку. Формування Чорноморсько-Балтійської осі (Бухарест – Кишинів – Київ – Польща – країни Балтії) передбачає спільну протидію спробам РФ відновити і утримати свою гегемонію у Східній Європі та на Балканах. Проєвропейський курс РМ, стратегічне партнерство з Румунією і Україною, віддалення від РФ посилюється. Макроекономічна допомога з боку ЄС 600 млн. євро у 2021 р. є суттєвою для пом'якшення політичної та економічної кризи у цій країні. Передбачається введення повномасштабного митного і прикордонного контролю на кордоні Придністров'я з Україною з метою зниження корупції та контрабанди. М. Санду добивається виводу Оперативної групи російських військ з Придністров'я і реформатування миротворчої місії в мирогарантійну місію під егідою ОБСЄ чи ООН.

Можна констатувати, що Україна та Молдова пов'язані глибокими міжетнічними зв'язками. Зважаючи на історичне минуле, постійне сусідство обох народів, велику кількість представників молдовської громади в Україні та української у Молдові, обидві держави на законодавчому і практичному рівнях забезпечують права національних меншин та ведуть діалог щодо підтримання культурно-освітнього розвитку цих спільнот, постійно діють узгоджено для своєчасного вирішення питань, що виникають у цій сфері.

Особливої уваги заслуговує становище української спільноти у Молдові. Українці РМ, з одного боку, є невід'ємною частиною українського народу, а з другого боку, – гармонійною складовою єдиної політичної субстанції РМ, де вони упродовж століть жили в мирі і злагоді з молдованами, винесли на собі тривале поневолення, визискування і асиміляцію Османської, Російської, Радянської імперій та окупації Румунії. Здобувши незалежність, РМ та Україна мають усі підстави для втілення на практиці сучасних моделей державотворення, оптимальних умов для повноцінного розвитку і збереження відповідних спільнот. Уроки історії їх зобов'язують до цього.

Упродовж 30 років незалежності РМ українці повільно відроджуються як окрема спільнота, зі своєю культурою, мовою. Проте процес організаційного культурно-освітнього об'єднання їх як окремого і самодостатнього етносу при

домінуванні національної ідентичності в основних сферах їх життєдіяльності так і не відбувся. Українська громада продовжує втрачати свої позиції та вплив не тільки у РМ, занепад українського життя продовжується навіть в українському минулих часів Придністров'ї. Викликає занепокоєння те, що скорочення кількості українців у Молдові є найбільшим у порівнянні з усіма іншими етносами. Якщо чисельність українців МРСР у 1989 р. перевищувала 600 тис. осіб (13,8% населення республіки), то за даними перепису населення РМ 2004 р. їхня кількість зменшилася до 282,4 тис. осіб (8,4% населення республіки). Скорочення склало 47%. Результати останнього перепису 12-25 травня 2014 р. свідчать про продовження негативних тенденцій. Упродовж 2004-2014 рр. населення РМ в цілому зменшилося на 400 тис. осіб і не досягає 3 млн. осіб. Кількість жителів, які своєю національністю вважають румунську, збільшилася до 7%, а тих, хто вважає молдовською, зменшилася на 3,2%. Молдовську як рідну мову вказали 56,7%, а румунську – 23,5% жителів РМ. Російську визнали рідною мовою 9,7% жителів, а 3,9% – українську. Молдовською мовою спілкуються 54,6% жителів, румунською – 24%, російською – 14,5%, українською – 2,7%. Кількість українців РМ зменшилася до 6,6%, а «русских» – до 4,1%. Лише гагаузи та болгары змогли утримати свої позиції. Більшість українців в якості рідної назвали свою національну мову. Водночас кожен другий українець розмовляє російською мовою. Для 5,7% від загальної кількості молдован російська є мовою їх спілкування. Негативні наслідки радянської, русифікації, мілітаризації ще довго даватимуться взнаки для усіх народів РМ [3].

Серед причин таких різко негативних явищ серед українців РМ слід виділити: тривале зросійщення і бездержавність, відрив від своєї етнічної батьківщини, чужомовне середовище, невизначеність майбутнього після розпаду СРСР у складі незалежної Молдови, збройний російсько-молдовсько/румунський конфлікт на території Придністров'я у 1992 р., наростання націоналізму у незалежній Молдові, відновлення правопису молдовської мови на латиниці і проголошення її єдиною державною, протести проти курсу впливових сил на приєднання Молдови до Румунії, різке погіршення економічної ситуації, наростання безробіття, масова еміграція українців на свою історичну батьківщину – в Україну. Останній чинник у ті часи став єдиним позитивним фактором, чим скористалася значна частина українців [4, с. 66, 67].

Дослідниця українсько-молдовських відносин І.А. Вишня звертає увагу на існування у Молдові де-факто двох українських громад, одна з яких придністровська, інша – загальномолдовська. Лідери першої активно підтримують сепаратизм і незалежний статус ПМР. Представники другої відкидають сепаратистський і самостійницький курс і у своїй діяльності відстоюють пріоритетність культурно-освітньої діяльності збереження культури і мови на теренах єдиної РМ. У минулі часи обом частинам українства

притаманною була невисока національна активність, відсутність панування у їхньому житті україноцентричних принципів, домінування проросійських поглядів над проукраїнськими чи промолдовськими, тісніше гуртування навколо інтересів російськомовного, ніж молдовського населення. За даними авторки, упродовж 1989-2004 рр. чисельність українців у РМ скоротилася на 47%, а молдован в Україні на 57%. Серед основних причин такого значного скорочення цих двох етносів слід виокремити наступні: наслідки тривалого зросійщення та відсутності Української та Молдовської державних утворень, найбільш негативну роль відіграла радянська у другій половині ХХ ст., пасивна політика незалежної України і Молдови щодо підтримки та забезпечення відповідних закордонних спільнот, тривале абсолютне домінування в Україні та у РМ Московського патріархату; масова еміграція українців та молдован до своєї батьківщини після розпаду СРСР, а також їх виїзд до третіх держав через складне соціально-економічне становище в Україні та РМ. У дослідженні І.А. Вишні розкрито незадовільний стан освіти українців рідною мовою у Придністров'ї, проілюстровано фактичну відсутність задекларованого статусу «державної» української мови у невизнаній ПМР та домінування політики русифікації української громади. Всього 8% українців цього краю володіють рідною мовою. Авторка вважає, що у контексті подальшої співпраці України з РМ мають вживатися заходи проти явного переважання процесів зросійщення українців над українізацією, особливо у Придністров'ї [5, с. 14].

До цього додається й те, що до нинішнього часу на державному рівні України і Молдови не розроблено дієвих програм для відродження українців у РМ, насамперед у Придністров'ї, як окремого етносу. Українство Молдови продовжує залишатися на задвірках системи міжнародної гуманітарної підтримки національних меншин. З боку Кишинева, Тирасполя так і не розпочалася належна організаційно-правова, культурно-освітня робота серед українців РМ, як окремого етносу. Українська спільнота Молдови, навіть Придністров'я, продовжує перебувати поза увагою й відповідних органів влади України. Попередні керівники України нічого не зробили для підтримки закордонних українців. Окрім того, позиція України щодо врегулювання російсько-молдовських суперечностей, які вносять дестабілізацію у регіоні і не сприяють українізації цієї спільноти, виглядає неактивною. Це спричинено вичікувальною позицією впливових країн та міжнародних організацій щодо приборкання і витіснення агресивної політики РФ з ПС Європи. Це можливо у разі відновлення для українців цього краю автономних і мовних прав нарівні з молдованами, припинення визначення і перетворення їх на безправне російськомовне населення; примушення Москви відмовитися від вимоги надання «русскому языку» як другої державної мови у РМ, а згодитися на статус «русского языка» як мови міжнаціонального спілкування на усій території сучасної Молдови, схваленого Кишиневом ще 31 серпня 1989 р., і

забезпечити його виконання. РМ демонструє постійну готовність до такого діалогу на багатосторонній основі, але на жаль, на це не погоджується РФ та її сателіт ПМР.

Через протидію Росії, пасивність молдовської та української сторін становище українства Молдови і Придністров'я продовжує перебувати поза належною увагою компетентних органів України та Молдови, під переважаючим впливом російської політичної і культурно-освітньої дійсності, на межі духовного виживання, на рівні побутового і самотнього існування, що веде соціум як невід'ємну складову української нації до значної русифікації. Наслідком цього стали: низький національно-культурний розвиток українства, втрата національної ментальності, його єдності як окремого етносу, ослаблення імунітету проти зросійщення, підвищення ознак яничарства, остаточне влиття до складу «русской» нації та байдужого ставлення до своєї національної історії і Матері-батьківщини – України. Це набуло такого розмаху, що у нинішні часи вони малоспроможні без активної допомоги з боку України та Молдови відродитися як окрема українська етнічна група. Після виникнення незалежних України та Молдови розпочалися повільні процеси відродження української спільноти у РМ. В останні роки, завдяки зацікавленості обох сторін, українці Молдови та молдовани України поступово почали гуртуватися у громадські організації та етнічні об'єднання, намагаються відігравати активнішу роль у суспільному житті держав. Для етнічних спільнот функціонують школи та факультативи рідною мовою навчання, діють національні ЗМІ, проводяться різноманітні фестивалі та культурні вечори, спрямовані на популяризацію культури українців та молдован по обидва боки кордону. Проте, спільним для обох держав негативним фактором, що не дозволяє використовувати весь потенціал міжкультурного діалогу, є брак фінансування та належної уваги з боку влади. Це негативно позначається на збереженні українців у Молдові та молдован в Україні. Перші продовжують піддаватися зросійщенню, а другим загрожує злиття в єдине румунське інформаційне та культурне поле.

Важливим актом стало заснування у Молдові 27 липня 2005 р. Східно-Молдовської Єпархії УПЦ Київського патріархату з єпархіальним центром у м. Страшени. Цим було створено перший прецедент: за кордоном була поширена діяльність УПЦ КП. Міністерство юстиції РМ у жовтні 2009 р. офіційно зареєструвало цю єпархію. На жаль, Східно-Молдовська єпархія УПЦ КП не є чисельною, налічує всього до 10 парафій. Також на території Молдови діє УГКЦ з осередками у Кишиневі та Бельцях. У 2009 р. у Кишиневі було засновано та освячено культурний та інформаційний центр УГКЦ ім. Андрія Шептицького. Фахівець з питань української спільноти у РМ Харишин М.В. занепокоєний тим, що українська церква так і не розгорнула своєї діяльності у РМ, через що існує реальна загроза підпорядкування УПЦ Київського патріархату Румунській православної церкви [6, с. 80, 81; 7, с. 40].

М. Харишин прогнозує три найімовірніші сценарії майбутнього РМ: 1) Перетворення унітарної РМ у формально федеративну, а по суті, конфедеративну, роздроблену державу, для якої спільним буде лише зовнішній кордон на мапі. Такою виглядатиме ціна Молдови за згоду РФ вирішити «придністровський конфлікт» на користь РМ; 2) Молдовська «проєвропейська» політична еліта, у разі втрати шансів на приєднання до ЄС і врегулювання придністровського конфлікту, уникаючи потрапляння до сфери домінування РФ, обере і реалізує курс на возз'єднання з Румунією. У такому разі Придністров'є та Гагаузія проголосять незалежність і звернуться до РФ з клопотанням включити їх до складу РФ, на що остання дасть добро. Решта території РМ ввійде до складу Румунії. Державність РМ буде втрачена; 3) Придністров'є та Гагаузія проголосять незалежність і отримають підтримку з боку РФ, почнуть розбудову власні держави. Вони, на думку автора, спробують повернути до свого складу території України, які у міжвоєнний період склали Молдавську АРСР на лівому березі Дністра. Ця автономія була сформована на українських етнічних територіях, що удвічі переважають сучасне молдовське Придністров'я, входила до складу УРСР. Передбачається, що незалежний розвиток Придністров'я та Гагаузії буде здійснюватися під егідою РФ.

М. Харишин припускає, що ці три сценарії розпаду РМ, є небезпечними для усіх держав ПС Європи, зокрема й України. Руйнація держави РМ стане корисною для Румунії та РФ, а для усіх інших вона обернеться загостренням відносин і дестабілізацією становища у Європі [6, с. 43-44].

Викладені М. Харишиним песимістичні прогнози щодо майбутнього РМ є виключною позицією самого автора, який щиро вболіває за долю України і Молдови, є великим патріотом обох дружніх держав. Подібні процеси будуть формуватися на основі міжнародних загальноєвропейських положень щодо суверенітету і територіальної цілісності кожної держави, діючого статусу-кво щодо незмінності і недоторканості встановлених кордонів як за наслідками Другої світової війни, так і існуючих кордонів у колишніх багатонаціональних країнах, зокрема в СРСР, Чехословаччині та Югославії. Виходячи з цих об'єктивних факторів, висловлюємо переконання, що майбутнє РМ обумовлене надійним захистом, поступовим її входженням у європейські інституції, а зухвалі прагнення сепаратистів Придністров'я, великодержавників РФ та Румунії розчленувати чи поневолити РМ будуть безнадійними. РФ ніколи не вдасться досягти від колективного Заходу згоди на реалізацію її реваншистської мети, тим більше загарбницькими і терористичними засобами. Світові держави та міжнародні інституції, які є визначальниками нинішнього і майбутнього світопорядку, відвернулися від Росії і посилюють усе більшу їй протидію. Їхня позиція щодо врегулювання усіх міжнародних проблем, зокрема щодо відновлення територіальної цілісності України та РМ, залишається незмінною і їхній внесок у цю справу буде вирішальним.

Формування молдовської державності у ХХ ст. відбувалося на обох берегах Дністра на землях молдовської та української націй. Лише ці два сусідні народи були і залишаються на цих територіях корінними і їхні державотворні інтереси вимагають цілковитого і беззастережного задовільнення. Російська імперія у минулі століття колонізувала, зросійщила і розбавила українців та молдован чужинцями, забезпечила російськомовному населенню на їх етнічних землях привілейоване становище. Нинішня РФ, як сумнівна спадкоємиця СРСР, використовує наслідки індустріалізації мілітаризації економіки України і Молдови та їх колонізації радянського періоду заради відновлення своїх гегемоністських інтересів, прагне зберегти своє панування у цих країнах, вдається до вишколеної політики розчленування і владарування. У реваншистських планах щодо покороення сучасної Молдовської держави шляхом зросійщення РФ чи уніонізації Румунією немає об'єктивних підстав для їх матеріалізації. Світова цивілізація вивищилася над російською та румунською національними ідеями, успішно блокує прояви і витісняє їх з простору Європи та Азії. У нинішніх геополітичних умовах позитивну і ключову роль у формуванні майбутнього РМ, як і інших пострадянських держав, відіграють країни Атлантики, ЄС, НАТО, інших світових держав. Завдяки домінуванню загальнодемократичних цінностей у міжнародних відносинах перспективи Молдови складаються на її користь. Західний світ не допустить реалізації жодного з трьох майбутніх сценаріїв стосовно РМ, які так схвильовано вибудовує М. Харишин. Ця країна поступово розвиватиметься і рухатиметься у напрямку ЄС разом з Україною, а завдяки підтримці Заходу, зберігатиме рівноправні і взаємовигідні стосунки з РФ та Румунією. Водночас вплив Росії у Східній Європі знижуватиметься, натомість значимість ЄС і НАТО зростатиме. Завдяки цим двом протилежним глобальним тенденціям у найбільшому виграші опиняться Молдова та Україна. Усі інші зацікавлені у цьому регіоні країни, які виношують свої великодержавницькі ідеї – особливо РФ та Румунія – втратять домінування у Молдові та Україні. Внаслідок успішного розширення Європи на схід, через короткий проміжок часу започаткується вища стадія розвитку європейської цивілізації. Об'єднаний континент знову посяде провідне місце у світовій політиці, нарівні із англосаксами. Інші активні гравці сучасності або відійдуть у небуття, або будуть виштовхнуті на узбіччя майбутнього світопорядку.

Необхідно звернути увагу на те, що деякі фахівці - молдовознавці вважають і з цього приводу висловлюють занепокоєння, що Республіка Молдова є єдиною свого роду країною на пострадянському просторі, в якій найбільш активна частина етнічної еліти після розпаду СРСР прагне відмовитися від власної ідентичності і проголосити на території РМ верховенство румунських етнокультурних цінностей над молдовськими. Перейменування назви державної мови з молдовської на румунську ще не означає відмову від

молдовської ідентичності, проте не сприяє укоріненню ідеї щодо окремішності цих двох народів.

Викликає закономірне занепокоєння те, що розвиток держави на молдовоцентричних засадах гальмується з боку не тільки РФ і ПМР, але й Румунії та внутрішньої опозиції. Ідеологія Румунії уніонізму (об'єднання Румунії та Молдови) й у нинішні часи залишається більш впливовою у РМ, ніж ідеї молдовонізму у Румунії. Відродження і зміцнення ідей молдовонізму у РМ розвивається у нинішні часи дуже суперечливо і неприпустимо повільно. Завоювання ідеями молдовонізму панівних позицій може відбутися у разі належного їх укорінення серед широких кіл молдовського соціуму та усіх національних спільнот РМ, отримання великої підтримки з боку західних країн. Цим самим започаткується реальне переважання молдовоністських цінностей над ідеями про об'єднання з Румунією.

Причини шаленого опору зміцненню позицій молдовонізму на теренах цієї республіки ґрунтуються на історичному минулому, яке є невідгідним ні Румунії, ні Росії. Справа у тому, що до складу Великого Молдовського князівства у XIV ст., історія якого складає 700 років (існувало упродовж 1346-1859 рр.), входила внутрішня Молдова сучасної Румунії, значні придунайські землі кримських татарів (Кишак), Буковина і звісно сама Бессарабія (правобережжя Дністра сучасної Молдови). Ідеологія молдовонізму походить своїм корінням від Великого Молдовського князівства, молдовани не мають жодних підстав приєднуватися чи вливатися у румунську спільноту, яка сформувалася значно пізніше. Між ними існують настільки різні історичні шляхи розвитку, які зобов'язують молдован вивисуватися над румунами, вчорашніми валахами. У питаннях ідентичності все має відбуватися навпаки. Національна ідея молдован має все більше спрямовуватися проти румунського уніонізму і передбачати не повернення нинішньої Молдови до Румунії, а зміцнення її суверенітету і посилення її впливу на внутрішню Молдову, що перебуває у складі Румунії, яка була у минулому складовою історичного Молдовського князівства. Це князівство загинуло і було розчленоване Османською імперією у XV ст., потім – Габсбурзькою монархією у XVIII ст. і остаточно – Російською імперією у кінці XIX ст. Зміцнення ідеології молдовонізму для майбутнього розвитку Молдови обернеться великим успіхом для молдован і українців. Адже на теренах Великого Молдовського князівства ці два народи ще у середньовіччі успішно розвивалися і мали великі досягнення. На жаль, усі їхні здобутки упродовж більш як 6-ти останніх століть знищувалися п'ятьма монархіями (Османською, Російською, Габсбурзькою, Румунською, Радянською) при сприянні у XIX-XX ст. Німецької, Французької та Британської імперій. Подібні наслідки пережили й усі інші народи Балканського півострова.

Біля 150 років молдовська нація перебуває у розшматованому стані: 2/3 частини історичної Молдови знаходиться у складі нинішньої Румунії

(запрутська Молдова), а 1/3 її території між Прутом і Дністром належить до сучасної РМ. Запрутська Молдова склала основу формування держави Румунія лише після її об'єднання з Валахією (Мунтенією і Олтенією) у 1859-1863 рр. Після цього у 1866 р. виникла держава Румунія, яка з 1881 р. стала називатися Королівством Румунія, історія якої насичена нечуваним націоналізмом, експансіонізмом, завойовництвом і підлістю. Здобутки цього антантівського монстра, історія якого налічує менше 150 років, не йде ні у яке порівняння з історією Великого Молдовського князівства, тим більше в умовах нинішньої європейської цивілізації. Створена у 1924-1926 рр. на українських теренах Молдавська автономія на лівому березі Дністра саме з назвою Молдова, а не Бессарабія (навмисний витвір румунських великодержавників) так і залишилася незмінною у радянські та незалежні часи у назві Молдавської РСР, яка з 1991 р. стала незалежною державою. Це врятувало молдовську націю від її цілковитої румунізації, з'явилися реальні можливості для її відродження.

На спадщину Великого молдовського князівства претендують молдовська і румунська нації. Однак, прямим спадкоємцем спадщини цього князівства є молдовський народ, який уже у XV ст. почав формуватися у сучасну націю. Адже для молдован Велике молдовське князівство) має таке ж доленосне значення, як для українців Руська держава IX-XIII століть. Нинішні румуни зазіхають на спадщину цього князівства так, як Росія на Руську державу. Перші привласнюють собі чужу історію, відтісняють і позбавляють національної історії його прямих спадкоємців – молдован, а другі у такий же спосіб – українців. Обидві імперії вдаються до асиміляції і винищення відповідно молдовської та української націй, привласнення їх національної історії та права на самостійний розвиток.

Належне укорінення ідеології молдовонізму серед молдован та інших національних спільнот РМ є ефективним важелем протидії гегемонізму Румунії та РФ у цій країні, бо нею викривається реакційність національної ідеї Бухареста чи Москви, спрямованої на ліквідацію молдовської державності та її колонізацію. Молдовський народ, нація походить від Великого князівства, що має 700-літню історію, вона не має жодних підстав приєднуватися чи вливатися у румунську спільноту, яка у свою чергу не може остаточно сформуватися у націю без обох частин Молдови. Між ідеями молдовонізму та румунізму існують настільки різні історичні передумови, що зобов'язують молдован вивищуватися над румунами, вчорашніми валахами.

У питаннях ідентичності молдован і румунів існують неспівставимі переваги перших над другими. На території РМ має панувати не ідея унірія, а ідея молдовонізму, яка має поширюватися і на територію запрутської Молдови, що перебуває у складі Румунії. Влада Бухареста чинить цьому рішучий опір. Подібно до того, як Україна виборює свою незалежність від Московії, так має поступати й Молдова у протистоянні з Бухарестом та Москвою. Торжество української національної ідеї в Україні є великим прикладом для сусідньої

дружньої Молдови як діяти для зміцнення молдовоцентричної ідеї не тільки у межах цієї республіки, а й на значній частині сучасної Румунії. Зміцненні саме на цих засадах національні ідеї українців та молдован спроможні самим енергійним чином, ефективно і цілковито служити інтересам України і Молдови та обом історичним націям – українцям та молдованам – на противагу великодержавницьким міфам москалів та валахів.

Завдяки цьому розвиток майбутньої Молдови обернеться великими успіхами для молдован і українців. Адже на теренах Великого молдовського князівства ці два народи постійно переважали чисельно і мали великі досягнення. На жаль, усі їхні здобутки знищувалися Османською та Габсбурзькою імперіями упродовж більш як 6-ти століть. В останні півтора століття їхню політику успішно продовжили Росія та Румунія. Разючі геополітичні зміни у Європі, започатковані на рубежі ХХ-ХХІ ст., прирекли гегемоністські прагнення цих двох імперій на невдачу, хоча Москва і Бухарест ще продовжують імперіалістичні завоюницькі акції як проти України, так і проти Молдови. Всупереч усім цим перешкодам нарешті настала епоха відродження ідеї молдовонізму у Молдові та ідеї українства в Україні, їх зміцнення і домінування на рідній землі та поширення їх відповідно на територіях Румунії та Росії.

Україна та Молдова з перших місяців здобуття незалежності започаткували взаємні доброзичливі відносини, незважаючи на наступні складні періоди в їхній історії. Маючи спільний кордон зі значною протяжністю та схожі риси соціально-економічного розвитку, обидві держави встановили та забезпечили дружні та взаємовигідні відносини. Завдяки укладенню базових угод питання політичного, економічного та соціально-культурного характеру були вирішені на користь обох сторін.

Аналіз розвитку відносин між незалежними Україною та Молдовою свідчить про те, що обидві республіки є важливими і надійними партнерами у порівнянні з іншими країнами. Слід також констатувати, що Україна та Молдова пов'язані глибокими міжетнічними зв'язками. Зважаючи на історичне минуле, постійне сусідство обох народів, велику кількість представників молдовської громади в Україні та української у Молдові, обидві держави на законодавчому і практичному рівнях забезпечують права національних меншин та ведуть діалог щодо підтримання культурно-освітнього розвитку цих спільнот, постійно діють узгоджено для своєчасного вирішення питань, що виникають у цій сфері. В останні роки, завдяки зацікавленості обох сторін, українці Молдови та молдовани України гуртуються у громадські організації та етнічні об'єднання, намагаються відігравати активну роль у суспільному житті держав. Для етнічних спільнот функціонують школи та факультативи рідною мовою навчання, діють національні ЗМІ, проводяться різноманітні фестивалі та культурні вечори, спрямовані на популяризацію культури українців та молдован по обидва боки кордону. Проте, спільним для обох держав

негативним фактором, що не дозволяє використовувати весь потенціал міжкультурного діалогу, є брак фінансування та належної уваги з боку влади.

Повномасштабне вторгнення РФ 24 лютого 2022 р. в Україну докорінно змінило політику не тільки України, світових центрів щодо РФ, а й РМ. У 2022 р. РМ однозначно засудила цю війну, винуватцем якої було визнано Росію, але й почала надавати Україні посильну для неї допомогу. Прийняла 580 тис. біженців з України і забезпечила для них умови для перебування. Основна їх кількість виїхала до інших країн Європи, але 89 тис. осіб залишилися перебувати на її території.

Важливим стало рішення Єврокомісії від 23 червня 2022 р. про надання для України і РМ статусу кандидатів на вступ до ЄС. На думку М. Санду, це має здійснитися для Молдови до кінця 30-х рр. XXI ст. А поки що РМ має вирішити наступні вимоги ЄС: завершити реформи системи правосуддя, розгорнути активну боротьбу проти корупції та організованої злочинності, посилити захист прав людини – особливо ущербних груп населення, виконати зобов'язання щодо зміцнення гендерної рівності і боротьби з насиллям по відношенню до жінок.

Отриманий статус РМ як країни – кандидатки на вступ до ЄС радикально вплинув на зростання кількості прихильників євроінтеграції, що позбавляє антиєвропейські партії можливості повернутися до влади у РМ. Це вважається у РМ беззаперечною перемогою для прихильників інтеграції РМ до ЄС. Можливо, це вплине на попередню позицію щодо двоякості міжнародної діяльності: зближення з ЄС і збереження конструктивних відносин з РФ. У Кишиневі починається перегляд політики двовектрності, вважається, що роздвоєння є гальмом для розвитку РМ та інтеграції до єдиного європейського політичного простору. Крім того, вважається, що війна Росії проти України зруйнувала ідею про зєднуючу роль РМ між Заходом і Сходом Європи. Ця війна допомагає правлячій партії на чолі з М. Санду легко здолати опір політичних опонентів. Проросійські політики І. Додон, І. Шор та їх політичні структури у кінці 2022 р. були обеззброєні.

Завдяки героїчному збройному опору України проти агресії Росії останній не вдалося захопити причорноморські території України і з'єднатися з Придністров'ям. Поширення повзучої російської реакції у Східній Європі було зупинено. Воєнна поразка РФ в Україні дозволить знизити її вплив на Україну, Придністров'я та Молдову, оздоровити ситуацію у всій Східній Європі, поглибити відносини України та РМ на умовах територіальної цілісності, унітарності та європейськості, неприйняття гегемоністської зверхності над ними Росії і Румунії, а також окремих західних держав.

Звітуючи про стан виконання вимог для успішного просування процесу інтеграції на шляху до ЄС, М. Санду 11 січня 2023 р. повідомила про виконання 16 із 35 заходів, ще 9 перебувають на стадії завершення. Серед таких: прийняття нового кодексу про вибори, реформа системи правосуддя, боротьби

проти корупції на усіх рівнях, усунення впливу олігархів на політичну, економічну сферу та на ЗМІ. Решта 10 позицій мають бути виконаними до кінця березня наступного року. Велика увага приділяється захисту прав людини на національних спільнот. Удосконалення моделі державотворення, прийняття прийнятних варіантів для об'єднання обох частин Молдови у спільній державі [8].

Війна прискорила зміну у розстановці сил РМ щодо ставлення до статусу російської мови як мови міжнаціонального спілкування. Поновлення такого її статуту на законодавчому рівні уже не передбачається. Функція мови міжнаціонального спілкування у РМ буде забезпечуватися державною мовою. Перспективним стає процес поширення англійської мови.

Розглядається два шляхи розбудови РМ: як мононаціональної держави чи як федеративної республіки. Переважає перший варіант, який при розробці і схваленні не має ігнорувати і порушувати права національних спільнот, оскільки їхня питома є значною у складі РМ. Ігнорування інтересів національних спільнот недопустиме, бо це міна уповільненої дії, яка закладається у підвалини молдовської державності. Ця ідея зводиться до надання їм широкої етнокультурної автономії. Таке право на автономію визнається за українською, російською, гагаузькою, болгарською спільнотами з відповідними культурно-освітніми і іншими правами.

РМ має вивчити кращі західні стандарти і практику їх застосування та запровадити у країні. Основним документом має стати Європейська Хартія міноритарних мов та мов меншин, що зникають, яку необхідно ратифікувати. Робляться зауваження у зв'язку з тим, що уже більше 10 років ця Хартія не схвалюється парламентом РМ. Меншинам, особливо російській, доведеться змиритися з тим, що основною мовою міжнаціонального спілкування стане державна молдовська мова, як це робиться у кожній державі.

Серед найбільш складних залишається питання щодо перспективи реінтеграції Придністров'я до РМ. Процес має здійснюватися на умовах Кишинєва, схвалених європейською спільнотою, а не на умовах Москви. Звичайно, переможна вітчизняна війна України проти РФ стане ключовим чинником для швидкого врегулювання й придністровського конфлікту. Максимально ослаблена РФ під натиском світової спільноти піде на компроміс, вигідний для РМ, щоб остаточно закрити дане питання щодо територіальної цілісності і суверенітету РМ у її міжнародних визнаних кордонах. У свою чергу Кишинєв має запропонувати такі умови для мешканців лівого берега Дністра (молдовська сторона так продовжує називати цю територію Придністров'я), які обидві сторони готові будуть їх прийняти. Влада РМ має заздалегідь готуватися до того, щоб своєчасно заручитися міжнародною політичною та фінансовою підтримкою і бути спроможною підготувати і провести реінтеграцію обох частин її території, яка влаштовуватиме як мешканців обох берегів Дністра, ЄС, так і Україну та РФ [9].

У цьому відношенні дуже суперечливим виглядає прийняття парламентом РМ від 16 березня 2023 р. в остаточному варіанті законопроекту про внесення зміни в Конституції РМ та інших законах до назви державної мови з молдовської на румунську. Рішення було прийнято не конституційною, а простою більшістю голосів членів парламенту. Із 101 депутатів за це рішення проголосувало 58 депутатів: 57 голосів від правлячої партії «Дія і солідарність» (PAS), яку очолює М. Санду, та 1 голос незалежного депутата. Згідно з Конституцією РМ, поправки до Основного закону є чинними, якщо вони схвалені «2/3 голосів парламенту». Автори законопроекту це відкидають, доводячи, що мова йде не про поправку до Конституції, а про «технічне виконання» рішення КС РМ від 5 грудня 2013 р. щодо заміни у Конституції поняття «молдовська мова» на «румунська мова», що відповідає Декларації про незалежність МРСР від 27 серпня 1991 р., в якій державною мовою республіки проголошувалася румунська мова. Гостра майже 10 літня боротьба у парламенті РМ щодо назви державної мови продовжується і після 16 березня 2023 р. Опозиційні сили – блок соціалістів та комуністів – бойкотують роботу парламенту. Боротьба у РМ продовжується, але рішення парламенту від 6 березня свідчить про успіх партії влади на чолі з Президенткою М. Санду, яка 22 березня 2023 р. підписала Закон про перейменування державної мови РМ з молдовської на румунську.

Питання щодо назви рідної мови є одним із ключових чинників національної ідентифікації та самовизначення кожного народу. М. Санду вважає, що розділ молдовської та румунської мов і народів був штучним, вигідним третій стороні. Ті сили, які відстоювали існування окремішності молдовської мови, прагнули не об'єднати, а розділити єдину націю, щоб легше було управляти нею, як це було у минулі часи. Вони турбувалися не про лінгвістику, а про те, як утримувати Молдову «у вічній національній сварці». Серед переваг даного рішення відзначається й те, що румунська мова є офіційною мовою ЄС і нею розмовляють 27 млн. чол.

Але молдовська мова більш стародавня, центром розвитку якої було Велике молдовське князівство. Його падіння і розчленування відбулося зусиллями Османської та Російської імперій. І тільки у середині XIX ст. з об'єднанням Валахії та основної частини історичної частини Молдови виникла держава Румунія. Румунська літературна мова остаточно сформувалася у середині XIX ст. На рівні експертів вважається, що румунська і молдовська мови є різними назвами однієї мови, а саме перейменування мови є черговим кроком зближення РМ з ЄС та Румунією і дистанціювання від Росії.

Найбільш схвальні відгуки постанову парламенту Молдови про перейменування мови отримала у Румунії. Керівництво цієї країни оцінило дане рішення видатним, відновленням історичної справедливості. Прем'єр-міністр Румунії Н. Чуке зазначив відновлення культурної і мовної спорідненості жителів Румунії і Молдови, які проживають на обох берегах ріки Прут. Уряд

Румунії зобов'язався беззаперечно допомагати РМ на шляху до європейської інтеграції, підтримувати суверенітет, стабільність і територіальну цілісність сусідньої держави. Голова праламенту М. Чіолаку оцінив це рішення парламенту Молдови історичним поворотом, зміцненням позиції РМ у протистоянні російській загрозі. Він нагадав, що 27 березня 1918 р. Румунія і Бессарабія об'єдналися в єдиній державі. Він взяв участь у Кишиневі в урочистостях щодо спільного відзначення цієї величезної перемоги у справі румунської ідентифікації.

Голова Європейської Ради Ш. Мішель, перебуваючи 29 березня 2023 р. з офіційним візитом у РМ, назвав цю подію великою історичною перемогою у справі ідентифікації молдован як румунської нації. Під час зустрічі з Президенткою РМ М. Санду він зазначав, що ЄС надав Молдові понад 1 млрд. євро допомоги і готує новий пакет підтримки, а також анонсував можливий початок переговорів про вступ Молдови та України до ЄС у грудні 2023 р.

У Бухаресті 3 квітня 2023 р. відбулася зустріч трьох керівників Румунії, Німеччини, Молдови для узгодження подальших дій щодо вирішення проблем у РМ, які склалися у зв'язку з війною Росії в Україні. Канцлер ФРН О. Шольц наголосив, що Молдова належить до європейської сім'ї і тому європейська спільнота надасть їй необхідну допомогу, щоб вона могла захистити себе від спроб РФ дестабілізувати її внутрішнє становище. Він подякував керівництву Кишинева за європейський вибір майбутнього, за проведення успішних реформ, за солідарність з Україною. Президенту Румунії К. Йоханісу була висловлена вдячність за забезпечення Молдови енергоносіями, яка залишилася без російського газу і електроенергії. Майя Санду заявила на цій тристоронній зустрічі, що Україна є самим вірним сусідом РМ, тому для неї підтримка свого важливого партнера є життєвоважливим першочерговим завданням [10].

Відомий журналіст О. Мустафін (Київ) з приводу перейменування назви державної мови з молдовської на румунську наголосив, що більшість жителів Молдови «точно не хоче» «розчинення» Молдови у складі Румунії. Проаналізовані перші наслідки процесів після рішення парламенту РМ від 6 березня 2023 р., на його думку, вселяють оптимізм, який матиме у майбутньому для РМ, усіх країн ПС Європи прогресивні наслідки [11].

Отже, започатковані глибокі реформи в останні роки та їх результати продемонстрували спроможність РМ продовжувати консолідацію суспільства, формувати сучасну політичну націю, зміцнювати свою державність. Курс на європейську інтеграцію вимагає від керівництва Молдови зважених підходів і консолідованих зусиль у питаннях вибору форми державного устрою. Це ключові передумови для успішної інтеграції РМ до ЄС, побудови рівноправних відносин з Україною, Румунією, Росією та іншими державами Європи. Курс на європейську інтеграцію та одночасне поглиблення співпраці з Росією і країнами СНД вимагатиме від керівництва Молдови зважених підходів і консолідованих зусиль. Це набуває особливої актуальності в умовах загострення відносин між

західними державами та Росією через міжнародний тероризм та варварську війну останньої проти України.

Для різних за політичним і національним впливом сил РМ великим надбанням є те, що усе населення країни сповідує християнство східного обряду, тому суперечності і навіть конфлікти між ними не переростають у масові збройні сутички, терористичні акти на повсякденному рівні, не спричиняють тяжких потрясінь як це відбувається на міжконфесійному протистоянні, обмежуються гострою політичною боротьбою і збереженням шансів на компроміси і мирні переговори.

Завдяки великій міжнародній підтримці України та Молдови, особливо успіхам України у боротьбі проти агресії Росії, за свій суверенітет і загальнодемократичні цінності, Українська та Молдовська держави мають усі шанси на прискорену інтеграцію до європейської спільноти.

Список використаних джерел та літератури

1. Лавренов С. О некоторых итогах развития Республики Молдова за 30 лет независимости. *Постсоветский материк*. 2021. №4 (32). С. 114-130.
2. Санду М. Європа не повинна допустити поразки України у війні з рф. *Інформаційний Спротив*. 2022. 21 листопада. URL: <https://sprotyv.info/news/sandu-evropa-ne-povinna-dopustiti-porazki-ukraïni-u-vijni-z-rf/>
3. Основные результаты Переписи населения и жилищ 2014. *Национальное бюро статистики Республики Молдова*. URL: https://statistica.gov.md/ru/osnovnye-rezultaty-perepisi-naseleniya-i-zilishh-2014-34_2854.htm
4. Вишня І.А. Українсько-молдовські відносини у 1991-2014 рр. Дис. ... на здобуття наукового ступеня канд. істор. наук. Київ, 2018. 223 с
5. Вишня І.А. Українсько-молдовські відносини у 1991-2014 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук : [спец.] 07.00.02 "Всесвітня історія"; Ін-т всесвітньої історії НАН України. Київ, 2018. 20 с.
6. Харишин М. Молдова як майданчик гібридної війни з боку Росії: міф чи реальність? (або щодо деяких аспектів посилення російської присутності в Республіці Молдова). *Зовнішні справи*. 2019. № 1-2.
7. Харишин М. Просторовий часовий зріз базових ... особливостей розвитку Республіки Молдова. *Зовнішні справи*. 2020. № 5-6.
8. В Молдове заявили, что выполнили почти половину требований для дальнейшего движения в ЕС. *Европейская правда*. 2023. 11 января. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2023/01/11/7153997/>
9. Чебан Е. О 7 поствоенных трансформациях для страны и ее граждан. *News Maker*. 2022. 30 декабря. URL: <https://newsmaker.md/rus/novosti/moldova-2023-sem-postvoennykh-transformatsij/>
10. Scholz O. Moldova az europai csalad resze. *Magyar Szó*. 2023. Aprilis 3. URL: https://www.magjarszo.rs/hu/5201/kozelet_europa/283740/Scholz-Moldova-az-europai-csalad-resze-Olaf-Scholz-Moldova
11. Мустафін О. Одна мова – дві держави. Чому молдовани говорять румунською, і до чого тут Москва? *Історична правда*. 2023. 30 березня. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articlts/2023/03/30/162539>

References

1. Lavrenov, S. (2021). O nekotorykh itogakh razvitiya Respubliki Moldova za 30 let nezavisimosti. *Postsovetskiy materik*, 4, (32), pp. 114-130. [In Russian].
2. Sandu, M. (2022). Yevropa ne povynna dopustyty porazky Ukrainy u viyni z rf. *Informatsiynyy Sprotyv*. 21 lystopada. [Online]. Available from: <https://sprotyv.info/news/sandu-evropa-ne-povinna-dopustiti-porazki-ukraïni-u-viyni-z-rf/> [In Ukrainian].
3. Osnovnyye rezul'taty Perepisi naseleniya i zhilishch 2014. *Natsional'noye byuro statistiki Respubliki Moldova*. [Online]. Available from: https://statistica.gov.md/ru/osnovnyye-rezultaty-perepisi-naseleniya-i-zilishh-2014-34_2854.htm [In Russian].
4. Vyshnya, I.A. (2018). Ukrayins'ko-moldovs'ki vidnosyny u 1991-2014 rr. Dys. ... na zdobuttya naukovooho stupenya kand. istor. nauk. Kyiv. [In Ukrainian].
5. Vyshnya, I.A. (2018). Ukrayins'ko-moldovs'ki vidnosyny u 1991-2014 rr.: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk : [spets.] 07.00.02 "Vsesvitnya istoriya"; In-t vsesvitn'oyi istoriyi NAN Ukrainy. Kyiv. [In Ukrainian].
6. Kharyshyn, M. (2019). Moldova yak maydanchyk hibrydnoyi viyny z boku Rosiyi: mif chy real'nist'? (abo shchodo deyakyykh aspektiv posylennya rosiys'koyi prysutnosti v Respublitsi Moldova). *Zovnishni spravy*, 1-2. [In Ukrainian].
7. Kharyshyn, M. (2020). Prostorovyy chasovyy zriz bazovyykh ... osoblyvostey rozvytku Respubliki Moldova. *Zovnishni spravy*, 5-6. [In Ukrainian].
8. (2023). V Moldove zayavili, chto vypolnili pochni polovinu trebovaniy dlya dal'neyshego dvizheniya v YES. *Yevropeyskaya pravda*. 11 yanvarya. [Online]. Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2023/01/11/7153997/> [In Russian].
9. Cheban, Ye. (2022). O 7 postvoyennykh transformatsiyakh dlya strany i yeye grazhdan. *News Maker*. 30 dekabrya. [Online]. Available from: <https://newsmaker.md/rus/novosti/moldova-2023-sem-postvoennykh-transformatsij/> [In Russian].
10. Scholz, O. (2023). Moldova az europai csalad resze. *Magyar Szó*. Aprilis 3. [Online]. Available from: https://www.magjarszo.rs/hu/5201/kozelet_europa/283740/Scholz-Moldova-az-europai-csalad-resze-Olaf-Scholz-Moldova [In Hungarian].
11. Mustafin, O. (2023). Odná mova – dvi derzhavy. Chomu moldovany hovoryat' rumuns'koyu, i do choho tut Moskva? *Istorychna pravda*. 30 bereznya. [Online]. Available from: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2023/03/30/162539/> [In Ukrainian].

Derzhaliuk M. Reconciliation of the Idea of the Nation state in the Republic of Moldova.

The processes of state formation in Moldova are covered. Attention is drawn to the controversial legacy that the republic received after the collapse of the USSR and the declaration of independence. Thanks to industrialization in the second half of the 20th century. Moldova has turned from an agrarian to an industrial-agrarian country of medium level of development. At the same time, the Moldovans, as the titular nation, underwent considerable Russification and assimilation. With the resettlement of 1 million Russian-speaking people to Moldova and the deportation of more than 500,000 Moldovans to other republics of the USSR, Moldova became multinational. At the end of the 20th century the Russian-speaking population made up about 35% of the republic's inhabitants, and in Transnistria - two-thirds. Attention was drawn to the fact that during the acquisition of independence by Moldova, national liberation, patriotic and nationalist forces were unheard of. Under their influence, the spelling of the Moldovan language in Latin script was restored, it was given the status of the only state language on the territory of Moldova, its identity with the Romanian language was recognized, and the ideology of unionism, unification with Romania was strengthened. The role of the language of international communication was assigned to the Russian language that was dominant before that. The model of the state was a unitary form with the provision of autonomous rights for national minorities in a single state. The Russian community and the Russified Ukrainian community, which was numerically the largest in Moldova, opposed such state-building and nation-building processes in the country. Transnistria became the center of their struggle. The separatists began to

demand that the Russian language be granted the status of the second state language throughout the country, the formation of a federal system, according to which this region would receive the status of a subject of the federation with the right to veto the decisions of Chisinau if Tiraspol did not agree with them, and the rejection of plans for a union with Romania. The authorities of the Republic of Moldova did not agree to this. In response, the separatist leaders announced the formation of the Pridnestrovian Moldavian Republic, its independence and unification with the Russian Federation, and the preservation of Russian troops on the territory of the region for its protection. Attempts by the Republic of Moldova to eliminate the separatists in Transnistria and to restore the power of Chisinau in this territory were defeated by the armed forces of Russia in March-July 1992. It is emphasized that the independence declared by Transnistria in 1991 has not been recognized by any country in the world, not even Russia.

Over time, the plans of unionism lost their relevance in the society of the Republic of Moldova, moderate forces prevailed. The Republic of Moldova follows a course of permanent neutrality and preservation of its sovereignty. In the last 15 years, two political currents oriented toward the EU and Russia have shown political maturity in the republic. Constructive use of both of these international factors became dominant. The course of the Republic of Moldova on European integration is a priority, but no less important attention is paid to constructive cooperation with the Russian Federation on mutually beneficial terms. For the Republic of Moldova, this position is fundamental, and the declared permanent neutrality is the best confirmation of this. But the Russian Federation and PMR continue to sabotage Chisinau's initiatives. In their opinion, the separation of Transnistria is a significant obstacle to the European integration of Moldova, Ukraine and Georgia, and the eastward expansion of the EU and NATO. It is emphasized that the international community demonstrates unity in preserving the sovereignty and territorial integrity of the Republic of Moldova, but there is no such consensus in the implementation of the national idea, which is based on unitary principles and the prevention of federalization of the republic. A large number of countries consider it expedient to ensure autonomy for the Russian-speaking population or even introduce a federal system in the country. The Republic of Moldova continues the course of building a monocentric state, in which national communities should acquire autonomy like Gagauzia. Despite this, PMR, enjoying the comprehensive support of Russia, continues to follow an independent course. Attention is drawn to the special interest of Ukraine in speeding up the settlement of the Transnistrian conflict, to the efforts made by it for success in this matter, which constitutes a significant danger for Ukraine. It is emphasized that Ukraine is the only neighboring state of the Republic of Moldova that steadfastly supports its interests and is its reliable strategic partner.

Keywords: *The Republic of Moldova, state development, unionism, Moldovanism, Moldova's neutrality, the Transnistrian conflict.*